

Κατερίνα Σχινά

Καλή και ανάποδη

Ο πολιτισμός του πλεκτού

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΙΧΛΗ

Ό,τι ακούω το ξεχνάω
Ό,τι βλέπω το θνύμαι
Ό,τι αγγίζω το καταλαβαίνω

ΚΟΜΦΟΥΚΙΟΣ

Στην Ειρήνη, την κόρη μου

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.	
Γενεαλογία.....	13
<i>Το βεραμάν της Αναρχίας (Ιστορία πρώτη)</i>	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.	
Ανάδρομο (και εσωτερικό) ταξίδι.....	31
<i>Μια πλεκτομηχανή Passar (Ιστορία δεύτερη)</i>	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.	
Οι βελόνες της εξέγερσης.....	45
<i>Το πλεκτό του Φαίδωνα (Ιστορία τρίτη)</i>	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.	
Μια ανδροπρεπής τέχνη.....	77
<i>Το σάλι (Ιστορία τέταρτη)</i>	97
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.	
Παρτιούρες και σίχοι.....	101
<i>Ειρήνη (Ιστορία πέμπτη)</i>	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.	
Όταν έπλεκε ο Τιούρινγκ.....	119
<i>Μια Ισιδώρα στη Μήλο (Ιστορία έκτη)</i>	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.	
Η φανέλα του στρατιώτη.....	137
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.	
Συναρμολόγηση.....	151
Παράρτημα ποιητικών.....	155
Βιβλιογραφία.....	170

Ανάδρομο (και εσωτερικό) ταξίδι

«ΘΑ ΠΩ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ: δεν μου αρέσει και πολύ που η κόρη μου καταγίνεται με τις βελόνες της», εκμυστηρεύεται η Κολέτ, ενώ παρακολουθεί την εννιάχρονη Μπελ-Γκαζού να δουλεύει σκυμμένη στο εργόχειρό της:

Όταν η Μπελ-Γκαζού διαβάζει, επιστρέφει θαμπωμένη, με φλογισμένα μάγουλα, από το νησί όπου ήταν κρυμμένο το σεντούκι με τους θησαυρούς. Όταν ζωγραφίζει ή χρωματίζει εικόνες, ένα αφηρημένο τραγουδάκι βγαίνει από το στόμα της, που δυναμώνει όπως το βουητό της μέλισσας γύρω από την αγριομυρτιά. Είναι το ίδιο με το ζουζούνισμα των μυγών, το αργό βαλς του μπογιατζή που μας βάφει τον τοίχο, το ρεφρέν της κλώστριας μπροστά στην ανέμη της. Όμως η Μπελ-Γκαζού είναι σιωπηλή όταν πλέκει, σιωπηλή για ώρες στη σειρά, με το στόμα της εφτασφράγιστο, κρύβοντας τους μεγάλους ολοκαίνουργιους κοπτήρες της που δαγκώνουν την υγρή καρδιά ενός φρούτου σαν πριονωτές λεπίδες. Είναι σιωπηλή και –γιατί να μη βάλω στο χαρτί τη λέξη που με φοβίζει– σκέφτεται.

Το άγχος που γεννάει στην Κολέτ το θέαμα του παιδιού της που πλέκει ή κεντά, συνδέει τις δύο πλευρές της γυναικείας ενασχόλησης με κλωστές, νήματα και βελόνες και τις συνοψίζει. Με τα μάτια χαμηλωμένα, το κεφάλι σκυμμένο, τους ώμους γερτούς, η στάση της Μπελ-Γκαζού εκφράζει καταπίεση και υποταγή· η σιωπή της όμως, η συγκέντρωσή της, υπαινίσσεται την αυτάρκεια,

Mary Cassatt,
Η Λύντια πλέκει
βελονάκι στον
κήπο, 1888,
Metropolitan
Museum.

την απόσυρση σε έναν κόσμο φτιαγμένο από τις δικές της σκέψεις, ανοίκει, κι ίσως ολότελα ξένο στη μητέρα. Στο μυθιστόρημά της *Η Λύντια Κασσάτ διαβάζει την πρωινή εφημερίδα*, η Χάριετ Σκοτ Τσέσμαν αναπαράγει τη σχέση της ζωγράφου Μαίρης Κασσάτ με την αδελφή της Λύντια, μόνιμο μο-

ντέλο της και επίμονη πλέκτρια. Όταν η Μαίρη ρωτά τη Λύντια πώς της φαίνεται το πορτρέτο της με τίτλο *Η Λύντια πλέκει βελονάκι στον κήπο*, εκείνη απαντά: «Είναι ένας πίνακας περισυλλογής. Η γυναίκα του πίνακα είναι αφοσιωμένη στο κροσέ της, αλλά πρόκειται για κάτι περισσότερο. Το κοιτάζει σαν να βλέπει μέσα της». Πάνω από το εργόχειρό της, η πλέκτρια αναστοχάζεται όσα είναι αόρατα στους άλλους – κι αυτό, καθώς σημειώνει η Ροζίκα Πάρκερ στο βιβλίο της *Η ανατρεπτική βελονιά*, είναι βαθιά ανησυχιακό.

Σε μια παλιά ελαιογραφία του Μάρκου Στόουν, ενός ακαδημαϊκού Βρετανού ζωγράφου που έγινε περισσότερο γνωστός ως εικονογράφος του Ντίκενς και του Άντονι Τρόλλοπ, δύο νεαροί ερωτευμένοι κάθονται σε αντικριστά παγκάκια στη σκιά ενός δέντρου, μέσα σ' έναν κήπο που μοιάζει ειδυλλιακός. Εκείνη έχει το κεφάλι σκυμμένο στο πλεκτό της· η στάση του σώματος αποπνέει νωχέλεια και σιγουριά· η συστολή, αν υπάρχει, πυκνώνει μόνο γύρω από τα τρυφερά χείλη. Απέναντί της εκείνος: με τον κορμό σπντό, σε στάση επιφυλακής θαρρείς, έχει το βλέμμα καρφωμένο στην αγαπημένη του, απορώντας, ανησυχώντας, αδυνατώντας να εξιχνιάσει ένα μυστικό επιτακτικά παρόν, ένα μυστικό που δεν είναι άλλο από την αυτάρκεια της νεαρής γυναίκας. *Ερωτευμένοι*, ναι, όπως το θέλει ο τίτλος του πίνακα· κι όμως, λες και τους δύο εραστής χωρίζει ένα αθέατο φράγμα, υφασμένο από το γαλάζιο νήμα που παιδεύει στα δάχτυλά της η γυναίκα. Δεν είναι φράγμα αδιαπέραστο, όμως είναι παρόν και εννοεί να παραμείνει. Είναι

Marcus Stone,
In love, 1888,
Μουσείο της πόλης
του Νότιγχαμ.

μια εσωτερική στιγμή, που υποδηλώνει παρουσία για τον εαυτό της, δηλαδή απουσία για τον άλλον. Ίσως αργότερα να του είναι περισσότερο διαθέσιμη – όμως, για την ώρα, η αιδημοσύνη της πλέκτριας είναι το άλλο πρόσωπο της αυτεξουσιότητάς της.

Πλέκε ξήλωνε...

Καμιά φορά, βέβαια, η εσωτερική αυλή, για την οποία μίλησα παραπάνω, είναι ανάστατη και η υπόσχεση της αυτεξουσιότητας, έστω και περιορισμένη «στον χωροχρόνο της χειροτεχνίας», ανησυχητική. Η καθηγήτρια Ιστορίας και Θεωρίας του Ντιζάιν στο Πανεπιστήμιο του Μπαθ Τζόαν Τέρνεϋ μεταφέρει στο βιβλίο της *Η κουλουρά του πλεκτού* τη μαρτυρία πλεκτριών, οι οποίες τόσο απεχθάνονται τον «αθέατο χώρο» που δημιουργεί ο συνδυασμός αυτοσυγκέντρωσης και ρυθμικής επανάληψης, ώστε σπεύδουν να εγγραφούν σε «πλεκτικές λέσχες» προκειμένου, μέσα στη συλλογικότητα και την κοινωνικότητα της συναναστροφής, να γλιτώσουν από τις αγχογόνες σκέψεις «που έρχονται απρόσκλητες», καθώς αβγατίζει το πλεκτό τους. «Τέτοιες μαρτυρίες φανερώνουν ότι το πλέξιμο ως ρυθμική διαδικασία μπορεί να ιδωθεί ως ένα

είδος ενδοσκοπησης», γράφει η Τέρνεϋ – ως διάμεσο είτε για τη δημιουργία ενός εσωτερικού, ζωτικού χώρου, «μακριά από την τύρβη του καθημερινού», είτε, αντίστροφα, για την ανάδυση των εσωτερικών τεράτων, αφού η σιωπή, η συγκέντρωση, η αυτοπάθεια του πλεκτού είναι συνθήκη ευνοϊκή για την αναμέτρηση με τα φαντάσματά μας.

Εδώ βρίσκεται η αφετηρία του «υπερβατικού-διαλογιστικού» ρεύματος στη χειροτεχνία, που βλέπει το πλέξιμο ως μέσο ανάδυσης και κοινωνικής ενός πνευματικού, «εσώτερου» εαυτού. «Πλέκοντας, ανακαλύπτω πως συμμετέχω εκστατικά σε έναν θεϊκά εννοηματομένο κόσμο», γράφει η Μπερναντέτ Μέρφυ, στο βιβλίο της *Το Zen και η τέχνη του πλεκτού*.

Το πλέξιμο μου θυμίζει ότι είμαι όμοια με το νήμα με το οποίο πλέκω. Τα συστατικά μου –άνθρακας, νερό, οργανική ύλη– υπήρχαν προαιώνια, πολύ πριν η ξεχωριστή ενσάρκωσή μου πρωταντικρίσει τον κόσμο. Όπως ένα κουβάρι μαλλί περιμένει να μεταμορφωθεί σε πουλόβερ, υπήρχα σε κάποια μορφή πολύ πριν υπάρξω με την παρούσα. Τώρα που έχω αποκτήσει ζωή, οι πράξεις μου, τα λόγια μου, η αισθητική μου υπάρχουν κατά πραγματικό και απτό τρόπο. Όμως, όπως ένα πουλόβερ μπορεί να αποσυναρμολογηθεί και να ξηλωθεί, να ξαναγυρίσει στην προηγούμενη μορφή του, να ξαναγίνει ένα κουβάρι μαλλί, έτσι και τα στοιχεία από τα οποία αποτελούμαι θα επιστρέψουν στο χώμα, θα ενωθούν και πάλι με τη φύση. Στο μεταξύ, το σχέδιο και η κατασκευή της ζωής μου, όπως και του πουλόβερ που πλέκω, είναι στα χέρια μου.

Η φεμινίστρια Σούζαν Γκόρντον Λάιντον βλέπει το πλέξιμο σαν *σούτρα* (η λέξη κυριολεκτικά σημαίνει κλωστή που κρατάει ενωμένα τα πράγματα και μεταφορικά αφορισμό, στίχο, κανόνα, φόρμουλα), θεωρώντας ότι συμπυκνώνει όλα τα χαρακτηριστικά που, σύμφωνα με το ινδουιστικό θρησκευτικό κείμενο Βάγιου Πουράνα, διαθέτει μια *σούτρα*: «συντομία, σαφήνεια, μεστότητα, συνοχή». Και η Πατρίτσια Αδαμοπούλου, επιφυλλιδογράφος που διέγραψε μια λαμπρή αλλά δυστυχώς σύντομη τροχιά πριν

Μικρή Γιαπωνέζα
εκπαιδευόμενη
στα οικιακά της
καθήκοντα, Κίτο,
19ος αιώνας.

από χρόνια στο *Βήμα*, αναγόταν στην Ursprache της μυθολογίας, όταν σημείωνε σε ένα θερμό κείμενό της περί σημειολογίας του πλεκτού, δημοσιευμένο στις 4 Ιανουαρίου 1998 στην εφημερίδα:

Πλέκοντας νιώθεις αχνά ότι ίσως και να εκτελείς μια αρχέγονη τελετουργία' ότι είσαι λίγο Μοίρα, λίγο Λάχαισις, λίγο Κλωθώ, λίγο Άτροπος. Αλλά και λίγο Αριάδνη και λίγο Πηνελόπη. Και κάπου στο βάθος θα ήθελες και η ζωή σου να ήταν σαν την εξουσία που ξετυλίγεται ανάμεσα στα δάχτυλά σου. Να τη χειρίζεσαι άνετα. Και να αρκεί ένας κόμπος για να ξορκίσει το τέλος της. Και να μπορούσες να τη διατρέχεις πίσω μπρος σαν το νήμα. Να κάνεις σωτήριες αναδρομές στο παρελθόν. Όπως η Αριάδνη με τον μίτο της που κατέγραψε ανελίξεις, στροφές και αδιέξοδα. Γιατί μόνο άμα πιάσεις το νήμα αντίστροφα, προς τα πίσω, βγαίνεις από τον Λαβύρινθο. Και να έχεις άπειρες δυνατότητες συνδυασμών. Να διακινδυνεύεις πλέξεις, εμπλοκές και σκέρτσα. Και αν κάτι πάει στραβά, να ηπλώνεται. Να τραβάς την κλωστή, να ξαναμαζεύεις το κουβάρι και ο χρόνος που έτρεξε να σβήνει. Να ρίχνεις πάλι τους πόντους και να ξαναρχίζεις από την αρχή. Και η Πηνελόπη άλλωστε κάτι ανάλογο επιθυμούσε: να αναιρέσει τον οδυνηρό χρόνο απουσίας και μοναξιάς. Θα καθόταν τότε τη νύχτα μπρο-

στά στο ανοιχτό παράθυρο και κοιτώντας τη θάλασσα θα μάζευε αργά το κουβάρι ξηλώνοντας ό,τι είχε πλέξει την ημέρα. Για να δοκιμάσει την επομένη άλλες εκδοχές και άλλες δυνατότητες.

Βεβαίως, τέτοιες ποιητικές αναγωγές έχουν και τη θεωρητική τους θεμελίωση· η κεραμίστρια Τζούλιαν Στέαρ, fellow της βρετανικής Royal Society of Arts, στο βιβλίο της για τον ρόλο του σώματος στη σύγχρονη χειροτεχνία προσδίδει στο υπερβατικό-διαλογιστικό ρεύμα επιστημονική εγκυρότητα: «Η έρευνα στις ιατρικές και συμπεριφορικές επιστήμες αναγνωρίζει τη σημασία του σώματος στη σύλληψη της ταυτότητας του εαυτού, υποστηρίζοντας ότι ακόμη και η συνείδηση είναι αποτέλεσμα της σωματικής εμπειρίας μέσα στον κόσμο. Φαίνεται ότι η χειροτεχνία, που διαισθητικά λειτουργεί μ' αυτά τα μέσα, μπορεί να λογιστεί ως θεμελιώδες μέσον ενίσχυσης της αίσθησης του εαυτού. Αν οι κινήσεις χεριού και σώματος μπορούν να θεωρηθούν προπομποί της λεκτικής γλώσσας, τότε τι άλλο είναι τα χειροτεχνήματα παρά υλικές χειρονομίες του σώματος που λειτουργούν ως εξωτερικευμένα, προ-γλωσσική έκφραση, η οποία μέσω της απτικής εμπλοκής ενισχύει αυτή καθαυτήν την πηγή από την οποία εκπορεύονται;».

...δουλειά να μη σου λείπει

Το πλέξιμο ως αναζήτηση του εαυτού; Ας είμαστε σοβαροί. Όσο κι αν ο δρόμος προς την αυτογνωσία δεν είναι ένας, η ιδέα ότι αυτός ο ασαφής άγνωστος που κατοικοεδρεύει εντός μας μπορεί να εξελιχθεί ικανοποιητικά σαν χειροτέχνημα, ή αντίθετα να μπλεχτεί στις θηλιές και τους κόμπους των λαθών του ή και να ξηλωθεί ολοσχερώς, θυμίζει εγχειρίδια εκλαϊκευμένης ψυχολογίας. Πάντως, η υπερβατική-διαλογιστική προσέγγιση είναι πολύ δημοφιλής στις –αμερικανικές ιδίως– λέσχες πλεκτικής, που συνδυάζουν new age προβληματισμούς και επίμονο μεσοδυτικό συντηρητισμό. Η αναχρονιστική διάθεση πολλών σύγχρονων πλεκτριών –η επιστροφή σ' έναν τρόπο ζωής που θεμελιώνεται

στην παράδοση, στη χειροτεχνική εμπειρία, στον καθαγιασμό της μαστορικής- είναι το αντίβαρο στην ανασφάλεια, μια ακόμη δραστηριότητα ικανή να προσδώσει ένα είδος συνέχειας σε έναν κόσμο ασταθή, που αλλάζει αδιάκοπα. «Για τις γυναίκες, που είδαν τους ρόλους τους να αναποδογυρίζουν και να διευρύνονται τον περασμένο αιώνα, μια τέτοια παρηγοριά δημιουργεί την εντύπωση κοινωνικής και πολιτισμικής σύγχυσης», σημειώνει εύστοχα η Τέρνεϋ. «Πράγματι, η έλλειψη μιας αίσθησης παραδοσιακού κοινωνικού προσανατολισμού, το “να ξέρει κανείς τη θέση του” με άλλα λόγια, συχνά δημιουργεί άγχος». Άγχος, νευρικότητα, αγωνία, που δεν γεννιέται μόνον από την οικονομική αστάθεια, αλλά και από την απώλεια της πίστης στη θρησκεία και την επιστήμη, στην πρόοδο και τη λογική. Το νόημα δεν διαρρέει μόνον από τις ρωγμές της ύπαρξης, αλλά κυριολεκτικά εκμηδενίζεται καθώς καταρρέουν οι παραδοσιακοί κοινωνικοί ρόλοι. Τότε είναι που αναδύονται τα κινήματα «επιστροφής στις ρίζες», οι νέες θρησκευτικές αναζητήσεις, οι δεξιές στροφές και οι αντιδραστικές αποκλίσεις. Η Ρενάτα Σάλεκλ, φιλόσοφος που επιχειρεί να συνδυάσει στο έργο της ψυχανάλυση, εγκληματολογία και νομική επιστήμη, αποφεύγοντας, ωστόσο, τις διανοητικές πιρουέτες του συζύγου της Σλάβοϊ Ζίζεκ, στο βιβλίο της *Περί άγχους* παρατηρεί: «Φαίνεται ότι στον σύγχρονο πολιτισμό κύρια αιτία του άγχους δεν είναι η οικονομική αβεβαιότητα, αλλά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε σχέση με τον κοινωνικό τους ρόλο, η επίμονη επιθυμία να αλλάξουν ταυτότητα, η αδυναμία να βρουν ένα οδηγητικό νήμα που θα κατευθύνει τις πράξεις τους. Αυτές οι αβεβαιότητες κάνουν ολοένα και μεγαλύτερες ομάδες να στρέφονται στον θρησκευτικό φονταμενταλισμό και να ενστερνίζονται κοινωνικούς περιορισμούς, που προαναγγέλλουν νέες μορφές ολοκληρωτισμού».

Θα ήταν ασφαλώς υπερβολικό να θεωρήσουμε ότι οι λέσχες πλεκτικής καλλιέργουν δεξιές αντιλήψεις ή ότι όλες οι παραινέσεις, έντυπες ή διαδικτυακές, που απευθύνονται στις ερασιτέχνιδες πλέκτριες υποκρύπτουν θρησκευτικούς υπαινιγμούς - ωστόσο, το ήθος αυτών των κειμένων δεν διαφέρει πολύ από τους

οδηγούς επιβίωσης στον σύγχρονο κόσμο. Το πλέξιμο λογίζεται ως η παρακαμπτήριος μέσω της οποίας επιστρέφει κανείς σε «υγιείς» και ηθικές δραστηριότητες, γίνεται μια μεταφορά για τη «χρηστότητα». Δεν είναι απλώς ένα ευχάριστο πάρεργο, αλλά μια χρήσιμη δραστηριότητα, ολότελα ταιριαστή με την προτεσταντική ηθική της εργασίας που δυσπιστεί απέναντι στα «σταυρωμένα χέρια». Παρηγοριά και καταφύγιο, εκδήλωση της ατομικιστικής ιδεολογίας της «αυτοβοήθειας», μυστικιστική διαδικασία και ταυτόχρονα μεταμοντέρνα προσέγγιση

της θρησκευτικότητας, συχνά ταυτισμένη με τη φιλανθρωπία και την προσφορά, η τέχνη του πλέκειν, όπως νοείται σε κάποιους κύκλους, είναι ένα ανάδρομο ταξίδι, μια επιστροφή σε παραδοσιακές αξίες και συντηρητικά προτάγματα.

Κανένας, βέβαια, δεν θα διαφωνούσε ότι η επιτέλεση ενός έργου και η ολοκλήρωση ενός σχεδίου επισφραγίζουν την επικοινωνία μεταξύ πραγματικού και ιδεατού εαυτού, παγιώνουν την αντενέργεια του εαυτού και των άλλων. Κάθε σχέδιο προς επιτέλεση αντιπροσωπεύει τον ατελή παρόντα εαυτό μας, ο οποίος πλέκει το μέλλον του αποβλέποντας στην πρόοδο προς ένα ιδεώδες – είναι, με άλλα λόγια, η σωματική εκδήλωση ενός εσωτερικού διαλόγου. Ως εκ τούτου, η βαθιά γνώση ενός σχεδίου ή μιας τεχνικής προάγει τη γνώση του εαυτού. Σε μια κουλτούρα που αποτιμά την ανθρώπινη αξία με τους όρους της δραστηριότητας («με τι ασχολείσαι;») και δίνει τόση σημασία στη λατρεία του ατομικισμού, το «κάν' το μόνος σου», όποια μορφή κι αν παίρνει, σημαίνει αυτοέλεγχο, προσωπική και κοινωνική αξία. Ωστόσο, στην κατά Μπάουμαν «ρευστή», νευρική και ανήσυχη σύγχρονη

ζωή, όπου τη θέση της πίστης στις μεγάλες αφηγήσεις έχει καταλάβει μια new age αντίληψη που δίνει προτεραιότητα σε μια υπερβατική προσέγγιση της πραγματικότητας, η αξία της χειροτεχνίας αποκτά μυστικιστικές διαστάσεις. Οι παραδοσιακές αντιλήψεις για την πολιτισμική σημασία και τον σκοπό τού πλέκειν (απασχόληση, χρησιμότητα, φιλανθρωπία) αναμειγνύονται με τις επιταγές της ψυχοθεραπείας και τις εκλαϊκευμένες πρακτικές της χαλάρωσης ή του διαλογισμού, για να φτιάξουν ένα χαρμάνι που αποδίδει στο πλέξιμο ταντρικές ιδιότητες. Πάει όμως πολύ. Η αναγωγή μιας τέτοιας διαδικασίας σε μέσο αυτοπραγμάτωσης μάλλον βαραίνει μια απλή και ευχάριστη δραστηριότητα με σημασίες που δεν τις αντέχει. «Ήλιος ουκ αν υπερβήσεται μέτρα», μας έχει μάθει ο Ηράκλειτος.

Μια πλεκτομηχανή Passar

Ιστορία δεύτερη

Το λίγο βελονάκι που ξέρω μου το δίδαξε η κυρία Λουκία, στην Αμοργό. Φίλη της Καλλιόπης, της στεατοπυγικής σπιτονοικοκυράς μου στο νησί, ερχόταν επίσκεψη τα απομεσήμερα με το μεταλλικό αγκιστράκι να εξέχει από την τσέπη της ποδιάς της και στρωνόταν στη δουλειά. Η γλώσσα της πήγαινε ροδάνι· ώρες ώρες νόμιζα πως έβλεπα να ξετυλίγεται μέσ' απ' το στόμα της μια κόκκινη κυματιστή κορδέλα με έκτυπες τις λέξεις της, χωρίς αρχή και τέλος. Και ξαφνικά, στην απότομη ψαλιδιά μιας σκέψης, η κορδέλα κοβόταν. Άφηνε το πλεκτό στην ποδιά της, χούφτωνε τα ροδαλά της μάγουλα κι έβαζε τα γέλια μουρμουρίζοντας «Σε καλό μας...».

Υποσχέθηκε να μου δείξει «τις βασικές αρχές», όπως τις έλεγε, κι ένα απόγευμα ανέβηκα στο σπίτι της, ένα σκουροκόκκινο και σιωπηλό νεοκλασικό σκαρφαλωμένο στην ανηφόρα, το μοναδικό με κήπο και μαντεμένια αυλόπορτα, μια αττική παραφωνία μέσα στο λευκό. Θυμάμαι το φούλι στη γλάστρα της, τα χρωματιστά πλακάκια, τις νωθρές γάτες, το χιλιοπερασμένο με πράσινη λαδομπογιά τραπέζι, μια τσίγκινη γαβάθα με αμπελοφάσουλα στην άκρη και το πλεκτό, το διάφανο, αέρινο πλεκτό της, που όλο μάκραινε μα δεν τελείωνε, άδηλο για ποιο σκοπό προορισμένο.

Σπίτι της το λέω, μα σπίτι της δεν ήταν. Ακόμη το «σεβόταν», όπως έλεγε, γιατί άλλοι το είχαν χτίσει, άλλοι το είχαν ζήσει, κι εκείνοι δικαιούνταν ακόμη ν' ανασαίνουν ανάμεσα στους τοίχους του. Τον «όροφο» τον είχε κλειστό· κανένας δεν πατούσε στα δωμάτια, που τα σφουγγάριζε «άπαξ της εβδομάδος». «Μ' αρέσει ύστερα να κάθομαι στην άκρη στο σουμιέ, στη μεγάλη την κάμαρη, και να σκέφτομαι τη ζωή μου. Καλή ζωή και κακή ζωή, ανακατεμένος ο ερχόμενος», έκανε και γελούσε. Μια φορά μόνο, μ' ανέβασε να δω «την αρχοντιά τους». Μισοσκότεινα δωμάτια, δροσερά, με κουφωμένα τα παραθυρόφυλλα· στη μέση θεόρατα μαντεμένια κρεβάτια με τα στρώματα κουλουριασμένα κοντά στο κεφαλάρι, ακόμη γουβιασμένα από τα σώματα που φιλοξένησαν, ξεφτισμένα στις άκρες, με ξεθωριασμένες ρίγες και διάσπαρτους ύποπτους λεκέδες. Παρά τη μυρωδιά της πάστρας και το παιχνίδια του ήλιου στο ταβάνι, το θέαμα μου φάνηκε μακάβριο. «Μα δεν μου κάνει καρδιά να τα πετάξω», γέλασε η Λουκία, αλλοτινή υπηρέτρια «στο αρχοντικό» κι αθέλητη κληρονόμος της κυράς της, αποσπώντας με από τη δυσφορία μου.

Δεν έπαυε να λέει και να λέει η Λουκία εκείνα τα απογεύματα που παλεύαμε με το βελονάκι. Για την κυρά της, «άκληρη, η κακομοίρα, χρυσή καρδιά», για τον άνδρα της, χτίστη από την Τήνο, που έφτιαξε τούβλο τούβλο το σπίτι τους «στην οδό Ερμούπολεως του Πειραιώς» το '52, για έναν αδελφό που «σκοτώθηκε στα νταμάρια», για τον γάμο της

–«Θυμάμαι που στρώσαμε το νυφικό κρεβάτι στη μεγάλη κάμαρα και το σπίτι δεν είχε ακόμη παράθυρα, ούτε πόρτες. Κουβέρτες είχαμε κρεμάσει, να χωρίζουν τα δωμάτια»–, για τη σύντομη ευτυχία τους και για εκείνο το κορίτσι που του νοίκιασαν ένα δωμάτιο όταν ήρθε το πρώτο τους παιδί – «να συμπληρώνουμε τα έξοδα, τα μεροκάματα ήταν μικρά, βλέπεις».

Σπούδαζε κλωστική-υφαντική στη ΣΚΥΠ εκείνο το κορίτσι, κάτι έδειχνε και στη Λουκία, τελειώνοντας της πρότεινε να αγοράσουν συνεταιρικά μια πλεκτομηχανή. «Είχανε φέρει τότε τις Passar, ξέρεις. “Δεύτερο εισόδημα στο σπίτι”, έτσι τις διαφήμιζαν». Δούλεψαν λίγα χρόνια μαζί, ντύσαν «ολόκληρο τον Πειραιά», κι ύστερα το κορίτσι το 'σκασε με τον άνδρα της. «Μου 'μεινε η Passar μονάχα», γέλασε η Λουκία. «Έτσι μεγάλωσα τα παιδιά».

Κι έτσι θα τη θυμάμαι: ροδαλή κι αφράτη, να κλείνει την κουβέντα με το νιχτό γελάκι της, μα να μη σκύβει όπως πάντα στο πλεκτό της, αλλά ν' αφήνεται σ' έναν αναπάντεχο αναστεναγμό, να ακουμπάει άπραγα τα χέρια στην ποδιά της και να βυθίζεται για λίγο σε μια ξαφνική κακοκεφιά, που δεν την είχα συνηθίσει. Κι ύστερα, το ίδιο ξαφνικά όπως είχε συννεφιάσει, να ξαστερώνει: να σπκώνει το βλέμμα, ν' ανεμίζει νευρικά το χέρι της μπροστά στο πρόσωπό της, λες κι έδιωχνε μέλισσα, και ν' αναφωνεί εκείνο το αιώνιο «Σε καλό μας!». Έτσι απομακρυνόταν η Λουκία από τις στενοχώριες της, έτσι επέστρεφε στον αραχνόιστό της, στωική, αφετική, ανεξίκακη. «Ξεμπέρδεψα πια, τα παιδιά μου τ' ανάσπασα. Τώρα είπα να φτιάξω μια κουρτίνα για το παράθυρο της σάλας, η παλιά κουρελιάστηκε».

Σε μian ομαδική έκθεση νέων καλλιτεχνών, κάποιο περασμένο καλοκαίρι, βρέθηκα μπροστά στο έργο του νεαρού Αλέξη Ξενία *Πλεκτομηχανή*. Ήταν ένα ιδιαίτερο γλυπτό: μια οικιακή κρεατομηχανή σέρβιρε σ' ένα πιάτο νημάτινες ίνες, έναν κοκκινωπό κλώστινο κιμά, λες και το μηχανήμα είχε αλέσει το μαλλί για να αποδώσει την ουσία του: μη βρώσιμο το

ίδιο, μπορεί να γίνει το μέσο που παρέχει όχι μονάχα ζεστασιά αλλά και τροφή. Το θάλπος του υποστασιοποιεί τη μητρική μέριμνα, που αντιμετωπίζει την ένδεια πλέκοντας για οικείους και ξένους· στην επεξεργασμένη του μορφή, το μαλλί γίνεται το ψωμί της οικογένειας.

«Δεν πείνασα ποτέ», μου είπε μια μέρα ένας φίλος.
«Είχε φροντίσει γι' αυτό η πλεκτομηχανή της μητέρας μου».